

Nasıl yaşamak, nasıl ölmek?

Mustafa Kemal Coşkun

Kitap Eleştirisi

Çalışarak Yaşamak ya da Savaşarak Ölmek

Paul Mason

Çev. Gözde Orhan-Mehmet Ertan,

Yordam Kitap, İstanbul, 2010

Tarihler 1830’u gösterdiğinde, sadece Lyon’da ipek dokuma fabrikalarında çalışan kırk bin civarında işçi vardır ve yan kollarda çalışan işçiler de düşünüldüğünde bu sayı yüz kırk bine kadar ulaşır. Kol gücüyle çalışmalarına rağmen, ipek dokumacılığı, “kaslı” işçiler üretmez elbette. Hatta kentin asillerinden birinin dediği üzere “fazlasıyla uyumlu” insanlardır ipek dokuma işçileri: “[onları] tezgahlarının başına geçmeleri için hiçbir zille uyar-maya gerek yoktur...”. Ama hep böyle gidecek değildir, Bourbon hanedanının yıkıldığı Temmuz devriminin ardından üst-orta sınıfların “moda algısı” bütünüyle değişir. İpek fiyatları giderek düşmeye, kimi imalathaneler kapanmaya başlar. Sonuç, her zamanki gibi, büyük işçi kitlelerinin ya işlerini kaybetmesi ya da çok düşük ücretlerle ve çok olumsuz koşullarda çalışmaya zorlanmalarıdır. Krize çözüm için ipek imalatçılarının aslında işçilerin çok

iyi bildiği bir reçeteleri vardı: Ücretlerin azaltılması ve çalışma süresinin 18 saate çıkarılması. İşçiler ise ta 1786 yılında kabul edilmiş ve kendileri için belirli bir ücreti yasalaştıran tarifenin uygulanmasında ısrarcıdır. Patronların tarifeyi kabul etmemesi üzerine, o “kaslı olmayan” “uyumlu” işçiler, tarifeyi zorla kabul ettirmek için İşçi Komisyonu’nun çağrısına uyarak greve başlar. Dört yüz kadar yevmiyeli işçi tezgahları durdurmak için sokaklara akın etmiştir. Arkasından kentin dört bir tarafından ipek dokuma işçileri kol kola ve şarkılar söyleyerek tepeden aşağıya yürüyüşe geçer. Fakat üzerlerine ateş eden Ulusal Muhafız birliğiyle karşı karşıya gelirler. İşçiler böylesi bir durum için hazırlıklı değildir ve silahsızdır, askerleri geri çekilmeye zorlamak için kaldırım taşlarını fırlatırlar. Kentin her yerinde işçiler “kardeşlerimizi öldürdüler” diye haykırarak sokaklara dökülmüştür. O “uyumlu” işçiler bir anda düzenin en zorlu düşmanı olup çıkıverirler. Küçük bir topluluk, o dönemlerde henüz anarşist bir anlamı olmayan, sadece bir yas sembolü olarak kullanılan siyah bir bayrakla yürümektedir. Lyon işçilerini tüm dünyada ünlendirecek ve asırlar boyu hatırlatacak slogan o bayrağın üstünde yazılıdır: “Çalışarak Yaşamak ya da Savaşarak Ölmek”. Savaş, geride altmış üç ölü ve çok daha fazla yaralı bırakan işçilerin kimi tavizler almasıyla sona ermiştir. Ancak elbette ki önemli olan işçilerin patronlardan kopardıkları birkaç taviz değildir. Bu mücadelenin işçiler açısından daha önemli bir anlamı vardır ve bunu o döneme tanıklık etmiş bir gazeteci şöyle anlatır:

Kasımdaki zafer Lyon işçilerine, kendileriyle başa çıkılmasını imkansız kılan bir gurur ve cesaret verdi. Bu, yüzyıllar boyunca atölyelerde en sevilen hikaye olacak, gelenek bu müthiş olayı nesilden nesile aktaracak ve son dokumacı son çırağa hevesle: ‘Bizler bir zamanlar ipek fabrikatörlerini ve garnizonu defedip şehri ele geçirdik’ diyecekti.

Tam da Marx’ın dediği şeye denk düşer bu: “Bazen işçiler zafer kazanırlar, ama yalnızca bir zaman için. Onların mücadelesinin gerçek değeri, işçilerin giderek genişleyen birliğinde yatar”. Lyon ipek dokuma işçileri tüm Avrupa’da meşhur olmuştur. Ama bununla da bitmez, onların mücadelesi sınıf mücadelesinin varlığını ve önemini topluma ve hatta sınıf düşmanlarına çok açık biçimde göstermiştir. Bunu farkına varan, ancak belli ki patronlarının çıkarıyla konuşan Parisli başka bir gazeteci şunları yazar:

Lyon ayaklanması önemli bir bilinmeyi gözler önüne serdi: Şeylere sahip olan ve olmayan sınıflar arasında yaşanan toplumsal çatışma... Toplumu tehdit eden barbarlar Kafkaslar’da ya da Tataristan steplerinde değil; bizim

sanayi kentlerimizin varoşlarındadır.

İşçileri, aslında tam da doğru biçimde fakat belli ki onlara karşı çıkararak, var olan toplumsal düzene başlıca tehdit olarak gösteren Parisli bu gazeteci-nin düşünceleri, Blanqui'nin "kurbanlar ilk kez cellat olarak gösterilmiyor" sözlerini hatırlatır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz slogan, Lyon ipek dokuma işçilerinin yıllar sonra hatırlandığının da bir göstergesi olarak Paul Mason'un kitabının baş-lığı olacaktır. Mason kitabında, neredeyse iki yüzyıl önce Manchester'da katledilen işçilerden başlayarak, Paris Komünü'nü, Philadelphia'da Ameri-kan işçilerinin 1 Mayıs'ı yaratma mücadelelerini, Alman işçilerinin Birinci Dünya Savaşı'nı durdurma çabalarını, Çin işçi sınıfının doğuşunu, Yahudi işçilerin kültürel özgürlük mücadelesini doğrudan doğruya tanıklıklara ve o dönemi yaşayanların gözlemlerine dayanarak aktarıyor. Bununla da yetin-meyip günümüz işçi sınıfından ve mücadelelerinden tanıklıklara başvuru-yor: Bir anda kendimizi Çin'in Şenzen şehrinde, çoğunluğu genç ve göçmen işçilerden birisi olan ve cep telefonu bataryası üretimi işinde çalışan Dong Zhen-Zhen'in, Hindistan Varanasi'de dokumacılık yapan Vishambar'ın, Bolivya Huanuni'de kalay madeninde çalışan işçilerin ya da olmadı Irak Basra'da Petrol İşçileri Sendikası Genel Sekreteri Hasan Cuma'nın yanında, onların mücadelesinin bizzat içinde buluruz.

Paul Mason, kitabında, bir taraftan Amerika'da, İngiltere'de, Çin'de yıl-lar önce verilmiş mücadeleleri aktararak işçi sınıfının oluşum sürecini gözler önüne seriyor, diğer taraftan günümüzün Bolivya'sı, Çin'i, Irak'ı Hindis-tan'ına uzanarak 21. yüzyıl kapitalizminin yüz yıllar öncesini aratmayacak biçimde nasıl vahşileştiğinin hikayesini aktarıyor. Böylece günümüzün kü-resel işçi sınıfının oluşum ve örgütlenme mücadelesini, bu mücadelenin na-sıl şiddetle bastırılmaya çalışıldığını sınıf mücadeleleri ışığında anlamaya çalışıyor.

Aslında sınıfın oluşum sürecini ve mücadelesinin gelişimini anlamak için belki de o kadar uzaklara gitmeye gerek yok. Kapitalizmin geliştiği her yerde ne derece vahşileştiğini görmek ve buna karşılık işçilerin mücadelesi-ni anlamak için hemen yanı başımızda, Tuzla tersane işçilerine, Zonguldak maden işçilerine, İzmir Aliğa işçilerine, Çorlu'daki kot taşlama işçilerine, deri işçilerine, Tekel işçilerine ve adını burada saymadığım diğer işçilere ve onların mücadelelerine bakmak yeterli. Bu örnekleri kitapta anlatılanlar ile karşılaştırdığımızda, kapitalizmin girdiği her yerde sömürü ve zulmü nasıl yarattığını ve buna karşı verilen mücadeleleri kavramıyoruz sadece, fakat

aynı zamanda işçi sınıfının yaşam biçimi ve koşullarının da birbirine ne kadar benzediğini daha net görüyoruz:

Ancak bir tür tasasız memnuniyetsizlik var ortada; Şenzen şehrinin göbeğinde bir işçi sınıfı mahallesi olan Gangxia West sokaklarında yürürken bunu hissedebilirsiniz. Burada gecekonduları, sokak hayatını ve ara sokaklara doğru ilerlediğinizde küçük atölyeleri görebilirsiniz. Burası, kimi zaman kayıt dışı bir fabrikanın üstündeki zeminle birleştirilip kaynak yapılarak inşa edilmiş bir blokta kırk ailenin yaşadığı on katlı gecekondulardan oluşan kalabalık, betondan bir mahalledir. Şaşırtıcı olan binaların durumu değil, birbirine uzaklığı iki metreden fazla olan binalara nadiren rastlanmasıdır. Binaları bağlayan geçitlerin birçoğunda kollarınızı iki yana açarak her iki binaya da dokunabilirsiniz. Karanlık sokaklar, kamusal alanın nerede bitip ailelerin özel alanının nerede başladığını söylemeyi güçleştiriyor.

Mason'un bu pasajında geçen şehir yerine Bursa'yı ve mahalle yerine de tam Bursa şehir merkezinin hemen arkasındaki Küçük Balıklı mahallesini koyduğumuzda, anlatılanların hepsinin neredeyse birebir aynı olduğu görülecektir: Küçük Balıklı mahallesi, birçoğunun altında genellikle kayıt dışı çalışan, sigortasız işçi çalıştıran tekstil atölyelerinin olduğu, içlerinde çoğunluğu düşük ücretle ve büyük oranda sendikasız ve sigortasız çalışan emekçilerin oturduğu, birbirine degecek kadar yakın olan binalardan oluşan ve en fazla iki kişinin yan yana yürüyebileceği darlıkta sokakları olan bir işçi mahallesidir. Benzerlik sadece bununla da bitmez, Bursa'daki tekstil ve otomotiv işçileri, tıpkı Irak petrol işçileri ya da Londra'nın yeni finans merkezi Canary Wharf'ta örgütlenmeye çalışan vasıfsız işçiler gibi herhangi bir örgütlenme mücadelesine giriştiklerinde işten atılmayla tehdit edileceklerdir. Ya da 1889'da Londra limanında çalışan bir işçinin anlattıklarını bugün dünyadaki diğer işçilerin koşullarıyla karşılaştırdığımızda arada çok büyük farklar olmadığı görülecektir:

Hepimiz boydan boya demir parmaklıklarla çevrili bir kulübenin içine tıkıştırılmıştık. Dışarıdaki usta başı veya müteahhit, havyan pazarlarında gezinen bir satıcı edasıyla bize yaklaşır ve bir iş bulma hevesiyle birbirlerini ezen ve bir günlük iş fırsatı için adeta hayvanlar gibi dövüşen kalabalıktan insan ayıklar ve seçerdi.

Ne var ki günümüzün işçileri de, yine tıpkı onlar gibi, yıllar önce kendi topraklarında örgütlenme ve sendikalaşma mücadelesi vermiş insanların acı ve kederlerinden haberdar da değildirler maalesef. 1874 yılında

Pennsylvania’da demiryolu işçisiyken Emeğin Şövalyelerine katılan, ancak uzun grev mücadelelerinde muhafazakâr tutumlar sergileyen Terence Powderly, 1914’e gelindiğinde göçmen bürosunda memurluk yapmaktadır ve Pennsylvania’da bir grup demiryolu işçisiyle konuşma fırsatı yakalar. Powderly’nin gözlemleri şunlardır:

1877 grevi, 1883’teki telgrafçı grevi ve 1886 Güneybatı grevi hakkında ki soruşturmamda hiç bilgi edinemedim. Sonra Martin Irons ismini duyup duymadıklarını sordum, fakat bu şehidin kanı bugünün insanları tarafından bilinmiyordu... Son olarak kendi ismimi ortaya attım, her ne kadar hepsi ismimi duymuş olsa da izimi kaybetmişlerdi veya adımın neyi temsil ettiğini bilmiyorlardı.

Mason’un çalışması, sınıfın olsa olsa bu mücadelelerde çekilen ıstırapla oluşabileceğini ve hatta oluştuğunu gelecek yıllarda da sürekli hatırd tutmamızı ve sınıf mücadelesine her yeni katılan unsura bunları aktarmamızı sağlayan bir kayıt düşüyor tarihe.

Küresel kapitalizmin bugün işçi ve emekçilere sunduğu şey, çalışmaktan ölecek duruma getirmekten başka bir şey değildir. Ancak, iki yüzyıl önce-sinin emekçiler için reva gördüğü yaşam koşulları ve sömürü yöntemleri hala devam ediyorsa, işçi sınıfının da örgütlenme ve yeni bir dünya kurma mücadelesi devam edecek demektir. Elbette ki tek bir şartla, Lyon işçilerinin o gururla attıkları sloganlarını belki de biraz değiştirerek: “Ya Çalışarak Öleceğiz Ya Savaşarak Yaşayacağız”.